

Academic Article

“Tribal cloth in Lanna”: pattern, beauty and value of handicrafts of marginal people

Panupong Jongcharnsittho

Faculty of Fine Arts and Architecture, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai 50300, Thailand

Abstract

This academic article presents the Lanna tribal fabric from 9 tribes, namely, Karen (Pakaguryor), Iu-Mien, Hmong, Lahu, AKha, Lizu, Dara - ang (Pa Long), Kachin and Lua (La Wue) which is a group of people in the status of "marginalized". These tribal people are originally came from China, Tibet, Myanmar and then migrated to Thailand which is close to border areas with neighboring countries; such as Laos, Myanmar, Vietnam and some of them are living in 8 provinces in northern part of Thailand (Lanna) which are Chiang Mai, Chiang Rai, Lamphun, Mae Hong Son, Lampang, Phrae, Nan and Phayao. These tribes have a way of life and culture in using similar fabrics. The fabric is showed as an important cultural dress of the tribe from the past to the present. Apart from silver jewelry, these tribes can be distinguished by their use of fabric; especially in the form of clothing and accessories; both in their daily life and important rituals. Those fabrics are made by hand, using weaving, embroidery, writing, patching and sewing to create a pattern of tribal clothing. Their fabric is a handicraft with a high value that reflects the bond between the fabric and person. Woven fabrics emphasize the use of fresh and contrasting colors as a medium way of showing the gratitude to the mother, creativity in art and design which is hidden with various beliefs related to the fabric itself, refinement combined with perseverance, planning for work. Moreover, it presents the importance of the fabric in the way of life towards their tribe through patterns, and beauty from each tribe. The article also illustrates analysis of materials, patterns, colors, utility, production aesthetic and value of the tribal fabric in Lanna through changes in the current social context.

Keywords: Fabric, Tribal, Lanna, Pattern, Marginal people

*

Corresponding authors:

Panupong Jongcharnsittho E-mail: panupong@rmutl.ac.th

Received: 18 September 2019,

Revised: 4 February 2020,

Accepted: 27 March 2020

บทความวิชาการ

“ผ้าชนเผ่าในล้านนา”: รูปแบบ ความสวยงาม และคุณค่าของหัตถกรรมคนชายขอบ

ภาณุพงศ์ จงขานสิทธิ์*

คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่ 50300

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอเรื่อง ผ้าของชนเผ่าในล้านนา 9 ชนเผ่า คือชนเผ่ากะเหรี่ยง (ปะกาเกอญอ) อีวเมี่ยน ม้ง ลาหู่ อาข่า ลีซู ดารอั้ง (ปะหล่อง) คะฉิ่น และ ลัวะ (ละเวือะ) ซึ่งเป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสถานะของ “คนชายขอบ” มีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศจีน ธิเบต พม่า แล้วอพยพมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยแถบชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า เวียดนาม และบางส่วนอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด (ล้านนา) คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา ชนเผ่าเหล่านี้มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการใช้ผ้า ที่คล้ายคลึงกัน ผ้าเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่สำคัญของชนเผ่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนอกเหนือจากเครื่องประดับเงิน ชนเผ่าเหล่านี้มีความโดดเด่นในการใช้ผ้ารูปแบบของเครื่องนุ่งห่มและสิ่งของเครื่องใช้ ทั้งวิถีชีวิตประจำวันและ พิธีกรรมงานสำคัญต่าง ๆ เน้นการทำด้วยมือ ส่วนใหญ่ใช้การทอ การปัก การเขียนลวดลาย และการเย็บปะติด เพื่อใช้เป็นรูปแบบและลวดลายเครื่องนุ่งห่มประจำเผ่า เป็นงานหัตถกรรมมีคุณค่าสูงที่สะท้อนถึงความผูกพันระหว่างคนกับผ้า เน้นการใช้สีสดและตัดกันอย่างรุนแรง เป็นสื่อกลางแสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อผู้เป็นแม่ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในทางศิลปะและการออกแบบ การแต่งด้วยความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้า ความประณีตผนวกกับความพากเพียร พยายาม การวางแผนในการทำงาน นอกจากนี้ยังนำเสนอเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าที่มีต่อวิถีชีวิตของชนเผ่า รูปแบบ ลวดลาย ความสวยงามของผ้าแต่ละชนเผ่า การวิเคราะห์วัสดุ รูปแบบ ลวดลาย สี ประโยชน์ใช้สอย การผลิต ความสวยงาม และคุณค่าในเชิงออกแบบผลิตภัณฑ์ และสุดท้ายคือผ้าชนเผ่าในล้านนากับการเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ: ผ้า, ชนเผ่า, ล้านนา, ลวดลาย, คนชายขอบ

* ผู้แต่งหลัก:

ภาณุพงศ์ จงขานสิทธิ์ อีเมล: panupong@rmutl.ac.th

วันที่รับบทความ: 18 กันยายน 2562,

วันที่แก้ไขบทความ: 4 กุมภาพันธ์ 2563,

วันที่ตอบรับบทความ: 27 มีนาคม 2563

บทนำ

ล้านนาเป็นพื้นที่ของภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัด 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน และพะเยา โดยมีจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง จังหวัดเหล่านี้มีอัตลักษณ์ที่ต่างกันอย่างชัดเจนและคล้ายคลึงกันทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหาร งานหัตถกรรม และการละเล่นต่าง ๆ ล้านนาเป็นที่อยู่อาศัยของทั้งคนเมืองและกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่มี ภาษา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ฯลฯ แตกต่างจากคนเมือง ซึ่งเรียกว่าชนเผ่า (Hill tribe) ชนเผ่าเหล่านี้อยู่ในสถานะของคนชายขอบซึ่ง Office of the Royal Society (2007, p.1) ให้ความหมายของคนชายขอบไว้ว่า “คนชายขอบ คือ คนที่อยู่ห่างไกลจากสังคมมักหมายถึงผู้ที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้รับบริการหรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ แต่เป็นคนที่ต้องดูแลตนเองและมีวัฒนธรรมของตนเอง ที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในเมือง” จากการที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในเชิงพื้นที่แล้ว ความหมายของคำว่า “คนชายขอบ” นั้น น่าจะมาจากในสมัยอดีต บุคคลเหล่านี้มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน และพม่า แล้วได้อพยพมาอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ตะเข็บชายแดน เนื่องด้วยเหตุผลบางประการ เช่น สงคราม ปัญหาคุณภาพชีวิต พื้นที่ทำกิน ฯลฯ จึงถูกเรียกว่า “คนชายขอบ” (Marginal Person) ระยะต่อมาจึงย้ายถิ่นมาอาศัยกระจายอยู่ตามที่ราบลุ่มหรือในหมู่บ้าน บางกลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนเมือง จนมีการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม การนิยามความหมายของ “คนชายขอบ” กับ “ชนเผ่า” น่าจะนิยามเป็นความหมายเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิชาการของ Tachanok Sattayavinij (2013, p.99) เรื่อง “สิทธิของคนชายขอบกับปัญหาที่ดินทำกิน : กรณีศึกษาชาวเขาเผ่าม้งป่ากลางอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน” ได้นิยามความหมายของ

คำว่า “คนชายขอบ” กับ “ชนเผ่า” เป็นความหมายเดียวกัน ถึงแม้ว่าชนเผ่าเป็นกลุ่มที่ถูกกระบวนการทางสังคมจัดให้อยู่สถานะบุคคลชายขอบของสังคมนับจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของสิทธิความเป็นมนุษย์ ความเป็นพลเมือง และสิทธิทางวัฒนธรรม แต่ชนเผ่าเหล่านี้ยังคงรักษาความเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่าไว้โดยไม่สูญหาย

ชนเผ่าที่เป็นคนชายขอบในล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด เป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นหลายประการทั้งในเรื่องของอาหาร เครื่องดนตรี วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ สมุนไพร การละเล่น รวมถึงงานหัตถกรรมต่าง ๆ เช่น เครื่องประดับเงิน จักสาน และผ้า สิ่งเหล่านี้แสดงความเป็นตัวตน (อัตลักษณ์) ของชนเผ่าได้อย่างเด่นชัด และมักมีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์เหล่านี้ อัตลักษณ์บางประเภทเชื่อมโยงกับความศรัทธาและความเชื่อ บางประเภทสะท้อนถึงความภาคภูมิใจ บางประเภทแสดงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะหัตถกรรมผ้าของชนเผ่าเป็นงานหัตถกรรมที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผู้เขียนสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลชุดประจำเผ่า
ในภาคเหนือตอนบน

ผ้า : ความสำคัญต่อวิถีชีวิตชนเผ่าในล้านนา

ล้านนามีชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งเป็นชนเผ่าหลัก ดังที่ Inter Mountain People's Education and Culture in Thailand Association (2019, p.1) ระบุไว้จำนวนทั้งสิ้น 10 เผ่า คือกะเหรี่ยง (ปะกาเกอญอ) คะฉิ่น ดาราอั้ง (ปะหล่อง) ไทใหญ่ (ไต) ม้ง อีวเมี่ยน ลีซู ลาหู่ ลัวะ (ละเวือะ) และอาข่า แต่ชนเผ่าที่มีงานหัตถกรรมผ้าโดดเด่น สีสันสวยงาม ประณีตในการทำ สามารถสะท้อนความเป็นตัวตนของชนเผ่าได้ชัดเจนที่สุดมีเพียง 9 ชนเผ่า คือ 1) กะเหรี่ยง (ปะกาเกอญอ) 2) อีวเมี่ยน 3) ม้ง 4) ลาหู่ 5) อาข่า 6) ลีซู 7) ดาราอั้ง (ปะหล่อง) 8) คะฉิ่น และ 9) ลัวะ (ละเวือะ) ผ้าของชนเผ่าในบทความนี้ ผู้เขียนได้นิยามไว้ว่า สิ่งของของชนเผ่าที่ทำด้วยวิธีการทอ การปัก การเขียนสี การปะติด ด้วยวัสดุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปแบบของผืนและนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การนิยามนี้เป็นการนิยามที่สอดคล้องความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (Office of the Royal Society, 2011, p.777) ที่นิยามว่า “ผ้า หมายถึงสิ่งที่ทำด้วยเยื่อใย เช่น ผ้าใยไหม ขนสัตว์ โดยวิธีทอหรืออัดให้เป็นผืน เรียกตามลักษณะของสิ่งที่ทำ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าขนสัตว์ หรือตามลักษณะที่ใช้ เช่น ผ้ากราบ ผ้าอาบ ผ้าอ้อม หรืออีกความหมายหนึ่งคือ สิ่งที่ทอ ถัก ด้วยเส้นใยฝ้าย ป่าน ปอ ไหม ขนสัตว์ ให้เป็นผืนเพื่อใช้ประโยชน์ลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ใช้ในพิธีกรรม มีกลวิธีการทอ ลวดลาย และสีหลากหลาย ตามขนบนิยมของแต่ละกลุ่มชน” ผ้ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าเทียบเท่ากับเครื่องประดับเงิน เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชนเผ่า เช่นเดียวกับคนเมือง หากเราได้มีโอกาสได้ไปเยี่ยมชมในหมู่บ้านชนเผ่าในภาคเหนือตอนบน จะเห็นความ

หลากหลายของรูปแบบเสื้อผ้า เช่น ผ้าโปกศึระะ ย่อม เสื้อ กระโปรง กางเกง หมวก ฯลฯ บางชนิดอาจพบเห็นในชีวิตประจำวันทั่วไป บางชนิดอาจพบเห็นในงานหรือพิธีกรรมสำคัญเท่านั้น ผ้าของชนเผ่าจึงเป็นสิ่งที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะรูปแบบและลวดลาย นอกจากนี้ในวิถีชีวิตของชนเผ่าผู้นั้นผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่ต้องทอผ้าหรือปักลายผ้าให้สวยงาม ประณีต และทำอยู่ที่บ้าน ในขณะที่ผู้ชายต้องออกไปทำงานที่ใช้แรงงานหนักนอกบ้านเช่น ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ งานทอผ้าของผู้หญิงจึงกลายเป็นหัตถกรรมเชิงสัญลักษณ์ของผู้หญิงชนเผ่า และมีการถ่ายทอดการทอให้แก่ลูกหลานเป็นลำดับ การที่ผู้หญิงของชนเผ่าต้องทอผ้าและปักผ้านี้ เนื่องจากต้องการแสดงให้เห็นว่าเพศหญิงเป็นเพศที่มีความอ่อนโยน มีความประณีต และเป็นการให้ความสำคัญต่อเพศหญิงในเรื่องของความขยันอดทน และเป็นที่หมายปองของผู้ชายที่จะมาสู่ขอเป็นภรรยา สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นการยกย่องคุณค่าของเพศหญิงผ่านงานหัตถกรรมผ้า

ผ้าของชนเผ่าส่วนใหญ่ทำจากผ้าเนื้อหนาที่เป็นผ้าฝ้าย และผ้าที่ใช้เส้นใยจากเปลือกไม้ไผ่กัญชงเป็นการทำด้วยมือ (Hand Made) แล้วนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อ กางเกง หมวก ย่อม ผ้าโปกศึระะ สิ่งเหล่านี้สามารถแสดงความแตกต่างระหว่างชนเผ่า เพศ วัย ได้อย่างเด่นชัด คุณค่าของงานหัตถกรรมเหล่านี้เกิดจากการทอด้วยกี่โหวซึ่งอาจใช้เวลายาวนานในการทอ การเขียนลวดลายบนผืนผ้าซึ่งต้องใช้สมาธิพอควรและความเที่ยงตรงของมือ การปักลวดลายโดยใช้สีของด้ายหลากสีมาจัดวางเรียงต่อกันให้เกิดลวดลายที่ต่างกัน ซึ่งต้องใช้ความเที่ยงตรงของมือและความคิดสร้างสรรค์ในการจัดองค์ประกอบ และการเย็บลวดลายโดยใช้สีของผ้าที่ต่างกัน ซึ่งต้องใช้สายตา สมาธิ ความเพียรพยายามสูง ในคราวที่

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมชนเผ่าในพื้นที่ต่างๆ ของภาคเหนือตอนบน พระองค์ได้ทรงสังเกตและทราบแต่ละชนเผ่ามีเครื่องแต่งกายประจำเผ่าที่มีลวดลายและสีสันอันเป็นเอกลักษณ์ทั้งด้านรูปแบบและลวดลาย ทรงมีพระราชดำริว่า เสื้อผ้าของชนเผ่าคืองานศิลปะล้ำค่าที่สืบทอดต่อกันมาอย่างต่อเนื่องหลายรุ่น สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ ขณะเดียวกันก็ควรที่จะส่งเสริมให้เกิดเป็นอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชนเผ่าเหล่านี้ที่มีความแร้นแค้น เพื่อส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทรงตรัสกับชนเผ่าทุกเผ่าว่าให้รักหวงแหน และภาคภูมิใจในหัตถกรรมของตนเอง ตลอดจนให้คงรูปแบบและลวดลายดั้งเดิมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสืบทอดกันมา สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชนเผ่าถึงแม้อยู่ในสถานะของคนชายขอบที่อาจไม่ได้รับการยอมรับในเชิงสังคมจากภายนอก หรืออาจไม่มีความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างงานต่าง ๆ ได้แต่ในตรงกันข้าม กลับเป็นบุคคลที่สามารถสร้างสรรค์งานหัตถกรรมที่มีคุณค่าสูงจนเกิดการยอมรับในระดับของพระบรมวงศานุวงศ์ของไทย ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าชนเผ่าเหล่านี้มีระดับความคิดสร้างสรรค์ที่สูงพอสมควร อีกทั้งยังมีความคิดริเริ่ม (Originality) เพราะความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลใดก็ตามน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันให้สามารถสร้างผลงานสวยงาม ประณีตได้

รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าในล้านนา

The Support Art and Crafts International Centre of Thailand (2014) อธิบายว่า การสร้างสรรค์รูปแบบและลวดลายบนผืนผ้าของชนเผ่า ส่วนใหญ่มีที่มาจากการสังเกต เลียนแบบ หรือจินตนาการโดยใช้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ผืนผ้า

หนึ่งผืนอาจประกอบด้วยลวดลาย และสีที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะลวดลายผ้าที่เกิดจากการปักนั้น มีความละเอียดประณีต สวยงามมาก ชนเผ่ามักมีการอพยพย้ายถิ่นบ่อยครั้ง ส่งผลให้เกิดการผสมผสานในวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภาษา ตลอดจนการสร้างสรรค์รูปแบบและลวดลายผ้า รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าสามารถจำแนกตามแต่ละเผ่าดังนี้

1. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง (Karen) ถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณมอญโกเลีย ต่อมาได้หนีภัยสงครามมาอยู่ที่อิเบต และเมื่อถูกรุกรานจากกองทัพจีนก็อพยพลงมาทางใต้ จนกระทั่งลงมาถึงดินแดนลุ่มแม่น้ำสาละวินในเขตพม่า กะเหรี่ยงเป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่หนาแน่นในบริเวณภาคเหนือ และภาคตะวันตกของประเทศไทย กะเหรี่ยงในประเทศไทยเป็นกลุ่มที่อพยพจากประเทศพม่าเป็นชนเผ่าที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย ในล้านนาชนเผ่ากะเหรี่ยงแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลักคือ 1) สะกอ เรียกตนเองว่า “ปากาเกะญอ” (Pakaguryor) 2) โปว์ 3) ปะโอ หรือ ทองสุ และ 4) บะเว หรือ คะยา ชนเผ่ากะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันและใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก ส่วนใหญ่นับถือผี มีความเชื่อว่าสรรพสิ่งมีชีวิตและวิญญาณคอยปกป้องรักษา มีพิธีกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติที่หลากหลาย สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าด้วย เด็กหญิงและหญิงสาวพรหมจรรย์จะแต่งกายเป็นชุดทรงกระบอกสีขาว เป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ ผู้ที่ยังมิได้แต่งงานจะสวมชุดขาวและไม่สามารถที่จะไปแต่งชุดสตรีที่แต่งงานแล้วได้เด็ดขาด หญิงอยู่ในสถานภาพแต่งงานแล้ว จะแต่งตัวแบ่งออกเป็น 2 ท่อน ท่อนบนจะเป็นเสื้อดำประดับด้วยลูกเดือย ท่อนล่างนุ่งซิ่นสีแดงมีลวดลายที่ทำมาจากสี

ธรรมชาติ ผู้ที่มีสถานภาพเป็นแม่บ้านแล้ว ห้ามกลับไปแต่งชุดสีขาวเป็นอันขาด เพราะชุดสีขาวจะใส่ได้เฉพาะผู้ที่ เป็นสาวโสดเท่านั้น ผ้าโพกศีรษะของผู้หญิงจะเหรียญในสมัยก่อนจะทอด้วยผ้าฝ้ายพื้นสีขาวเดินด้วยลวดลายสีแดง มีปลายชายผ้าทั้งสองข้างยาวประมาณ 1 คืบ หรือจะเป็นผ้าฝ้าย ทั้งสาวโสดและหญิงที่แต่งงานแล้วจะโพกหัวเหมือนกัน แต่ปัจจุบันมักใช้ผ้าโพกหัวกันหลากหลาย ทั้งผ้าทอและหาซื้อจากตลาด บางครั้งเป็นผ้าขนหนู ส่วนการแต่งกายของผู้ชายชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้น สมัยก่อนจะสวมเสื้อทรงกระบอกยาวเหมือนหญิงสาว แต่จะเป็นสีขาวปนแดงซึ่งทำมาจากสีธรรมชาติ ภายหลังการแต่งกายของชายจะมีอยู่ 2 ท่อน ท่อนบนจะเป็นเสื้อทอสีแดง ท่อนล่างจะเป็นกางเกงสีดำทรงหลวม คาดศีรษะด้วยผ้าสีแดงหรือสีขาว รูปแบบที่สำคัญของผ้าชนเผ่านี้คือ เสื้อ ถักย้อม ผ้าโพกศีรษะ ผ้าถุง การสร้างรูปแบบและลวดลายเกิดจากการใช้จินตนาการที่เป็นสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ใบไม้ ดอกไม้ พืช สัตว์ และสิ่งของเครื่องใช้ การสร้างพื้นผ้าของชนเผ่าใช้เทคนิคการทอสลับสี การจก การทอยกดอก การปักด้วยด้ายไหมพรมหลากสี การปักประดับตกแต่งด้วยเมล็ดลูกเดือย ผ้าแต่ละผืนที่ทอเสร็จแล้วมักมีการกำหนดชื่อลวดลายลงไปอีกด้วย จุดเด่นของผ้าชนเผ่ากะเหรี่ยงคือการนำเมล็ดลูกเดือยสีขาวมาประดับตกแต่ง เนื่องจากมีความเชื่อว่าสีขาวเป็นสีแห่งความบริสุทธิ์ สะอาด เป็นสิริมงคล ช่วยป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้าสู่ชีวิต เมื่อนำมาปักบนเสื้อผ้า จะนำความสุข ความเจริญมาสู่ชีวิต เสื้อผ้าประจำชนเผ่ากะเหรี่ยงใช้สวมทั้งในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมสำคัญ ดังตัวอย่างภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยง ที่มา: (The Support Art and Crafts International Centre of Thailand, 2014)

2. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าอู๋เมียน (U-Mien) ชนเผ่าอู๋เมียน อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ชนเผ่าเมียน แต่ภาษาทางการจะเรียกว่า “อู๋เมียน” ชนเผ่านี้มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน เป็นชนเผ่าที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคล้ายคนจีนมากที่สุด มีความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิเต๋า วิญญาณ และเทพต่าง ๆ ดังเห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ ของชนเผ่านี้ มักเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของคนจีนเสมอ บุคคลลึกลับของชนเผ่าเมียนจะยึดมั่นในความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ซึ่งนำมาถ่ายทอดสู่ลวดลายผ้า เสื้อผ้าของชนเผ่าอู๋เมียนเป็นสีพื้นสีดำ รูปแบบที่สำคัญของผ้าชนเผ่าเมียน คือ กางเกง ผ้าโพกศีรษะ เสื้อ หมวก ถักย้อม ชนเผ่าเมียนได้รับการยกย่องว่ามีฝีมือด้านการทำงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียง โดยผู้ชายมี

ความสามารถในการทำเครื่องเงิน ในขณะที่ผู้หญิงมีความสามารถในการปักลวดลายผ้าได้อย่างประณีตสวยงาม เนื่องจากผู้หญิงทุกคนได้รับการถ่ายทอดจากมารดาว่าต้องปักผ้าเป็น ผ้าปักบางผืนของชนเผ่าม้งอาจมีลวดลายมากกว่า 10 ลายรวมอยู่ในผืนเดียว นิยมใช้สี 7 สีในการปักลวดลายได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน สีเขียว สีม่วง สีดำ และสีขาว เนื่องจากเชื่อว่าเป็นสีผ้าของบรรพบุรุษอ้าวเมี่ยนที่ชื่อ “ผืนตาหูก” แต่ละลวดลายมีชื่อเรียกต่างกัน ผู้หญิงชนเผ่าอ้าวเมี่ยนได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่สืบต่อกันมาว่า ลูกผู้หญิงของชนเผ่าต้องปักผ้าได้ทุกคน ผ้าปักของชนเผ่าม้งจะมีการกำหนดชื่อลวดลายต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน บางผืนอาจใช้เวลาปักไม่น้อยกว่า 6 เดือน ถึง 1 ปี จุดเด่นของการปักผ้าชนเผ่าอ้าวเมี่ยนคือลักษณะคล้ายการปักครอสติสแต่วิธีการปักลายจะเริ่มจากด้านหลังขึ้นมาข้างหน้า (ด้านที่แสดงลายผ้า) เสื้อผ้าประจำชนเผ่าอ้าวเมี่ยนหากอยู่ในชีวิตประจำวันอาจสวมไม่ได้เต็มรูปแบบ แต่เมื่อมีงานหรือพิธีสำคัญจะสวมเต็มรูปแบบดังตัวอย่างภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าอ้าวเมี่ยน
ที่มา: (The Support Art and Crafts International Centre of Thailand, 2014)

3. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าม้ง (Hmong)
ชนเผ่าม้งมีถิ่นกำเนิดทางตอนเหนือของประเทศจีน ต่อมาได้อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในประเทศพม่า ลาว จากนั้นจึงอพยพอีกครั้งหนึ่งเข้ามาอาศัยบนภูเขาสูงแนวตะเข็บชายแดนไทย ปัจจุบันม้งในภาคเหนือตอนบนมี 2 กลุ่มหลักคือ ม้งขาว และม้งลาย ชนเผ่าม้งขึ้นชื่อว่ามี ความขยันขันแข็งมาก ในช่วงเวลาหลังเสร็จจากงานเกษตรกรรมผู้ชายจะตีเหล็กและทำเครื่องเงิน ขณะที่ผู้หญิงจะปักเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม รูปแบบผ้าชนเผ่าม้งมักอยู่ในรูปแบบของเสื้อ กระโปรง กางเกง ผ้าพาด ผ้าปักของชนเผ่าม้งเป็นงานฝีมือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ หญิงสาวม้งทุกคนจะร่ำเรียนวิชาปักผ้าจากผู้เป็นมารดาของตนเอง เสื้อผ้าประจำเผ่าม้งใช้สีดำเป็นหลัก แต่ใช้ด้ายสีสดใสปักให้เกิดลวดลายบนผืนผ้า และไม่นิยมใช้สีแดงในการปัก เพราะมีความเชื่อว่าเป็นสีรุนแรง เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุ ไม่เป็นมงคล และนิยมใช้เฉพาะงานศพเท่านั้น มีการเรียกชื่อลวดลายต่าง ๆ เพื่อให้ง่าย

ผ้าใยกล้วยเป็นผ้าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชนเผ่าม้ง ในอดีตทุกครอบครัวจะปลูกต้นกล้วยเพื่อนำเส้นใยมาทอเป็นเสื้อผ้าประจำเผ่า และนำมาเขียนลวดลายด้วยเทียนหรือขี้ผึ้งร้อน ซึ่งการเขียนเทียนถือเป็นจุดเด่นของผ้าชนเผ่าม้ง ผู้หญิงม้งจะใช้วิธีการนี้วาดลวดลายบนผืนผ้า เพื่อเตรียมสำหรับตัดเป็นกระโปรง ซึ่งมีกระบวนการอีกหลายขั้นตอนกว่าจะได้เป็นกระโปรง 1 ตัว อาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานถึง 1 ปี การเขียนลวดลายด้วยเทียนนี้มีลักษณะคล้ายการเขียนลายผ้าบาติกที่รู้จักแพร่หลายในปัจจุบัน หญิงชนเผ่าม้งจะใช้อุปกรณ์เขียนเทียนแท่งขนาดเล็กทำจากไม้และทองแดง จุ่มลงในเทียนหรือขี้ผึ้งร้อน แล้วนำมาเขียนลวดลายลงบนผืนผ้า เมื่อเสร็จแล้วจึงนำผ้าไปย้อมเย็นด้วยสีน้ำเงินธรรมชาติจากต้นก้าง เมื่อผ้าทั้งผืนเปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินเข้มตามต้องการแล้ว ก็จะนำผ้าไปต้มด้วยความร้อน

ให้เนื้อเทียนละลาย ก็จะได้ผ้าสีน้ำเงินที่มีลวดลายเขียนเทียน เป็นสีขาวกระจายทั่วทั้งผืน และสุดท้ายจึงนำไปพับอัดกลีบ เป็นกระโปรง สวมใส่เป็นชุดประจำเผ่าที่สวยงาม

ปัจจุบันแม้ว่าการใช้เสื้อผ้าที่ทำจากเส้นใยกล้วยจะลดน้อยไป แต่ส่วนใหญ่ยังยึดถือเป็นประเพณีว่า ต้องเตรียมเสื้อผ้าชุดใหม่ที่ทำจากใยกล้วยไว้สวมใส่เมื่อเสียชีวิต เนื่องจากเชื่อว่าหากได้สวมเสื้อผ้าที่ทำจากใยกล้วย เมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้พบกับบรรพบุรุษในภพใหม่ แต่หากไม่ได้สวมเสื้อที่ทำจากใยกล้วยแล้ว วิญญาณจะเร่ร่อน ชุดประจำชนเผ่าจึงจะสวมเต็มรูปแบบเมื่อมีงานหรือพิธีสำคัญในเผ่า แต่ในชีวิตประจำวันอาจไม่สวมเต็มรูปแบบ ดังตัวอย่างภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าม้ง
ที่มา: (The Support Art and Crafts International Centre of Thailand, 2014)

4. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าลาหู่ (Lahu)
ชนเผ่าลาหู่ มีถิ่นกำเนิดในประเทศทิเบตและมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ต่อมาได้อพยพเข้าไปอยู่ในประเทศพม่า ชนเผ่าลาหู่แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 8 กลุ่ม ได้แก่ 1) ลาหู่ฉี 2) ลาหู่หนะ 3) ลาหู่เซเล 4) ลาหู่ชีบาเกียว 5) ลาหู่ชีบาหลา 6) ลาหู่เฮะก้าย 7) ลาหู่ฟู และ

8) ลาหู่กูเลา ผ้าของชนเผ่าลาหู่แต่ละกลุ่มไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ในอดีตผู้ชายชนเผ่านี้มีความสามารถในการล่าสัตว์ ชนเผ่าลาหู่ส่วนใหญ่แต่งกายด้วยผ้าสีดำที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติ มักนิยมตกแต่งลวดลายบนเสื้อผ้าด้วยการปักเส้นด้ายหลากสี อย่างสวยงาม นอกจากนี้ยังมีการเย็บปะติดผ้าที่มีสีสันสดใสอีกด้วย สีที่ชนเผ่าลาหู่นิยมเป็นพิเศษคือสีแดง และสีเขียว วิถีชีวิต ประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ส่งผลต่อจินตนาการในการสร้างสรรค์ลวดลายบนเสื้อผ้าประจำเผ่า รูปแบบของผ้าชนเผ่าลาหู่มักอยู่ในรูปแบบของเสื้อ ผ้าถุง ผูกย่าม กางเกง จุดเด่นของผ้าชนเผ่าลาหู่คือการใส่จินตนาการหรือเนื้อหาเรื่องราวลงไปในลวดลาย ซึ่งเป็นลวดลายเกี่ยวกับธรรมชาติเช่น ต้นไม้ สัตว์ หรือเป็นเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับการล่าสัตว์ หรืออาจมีลวดลายที่หลากหลายชนิดในผ้าผืนเดียว มีการกำหนดชื่อลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ ชุดประจำเผ่าลาหู่ จะสวมใส่เต็มรูปแบบเมื่อมีงานสำคัญในหมู่บ้าน แต่ในชีวิตประจำวันจะไม่สวมเต็มรูปแบบ ดังตัวอย่างภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าลาหู่
ที่มา: (The Support Art and Crafts International Centre of Thailand, 2014)

5. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าอาข่า (Akha)

ชนเผ่าอาข่ามีถิ่นกำเนิดในประเทศจีนทางตะวันออกของมณฑลไคเจียง ยูนนาน หูหนาน และกวางสีในประเทศจีน ชนเผ่าอาข่าแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 8 กลุ่ม คือ 1) อุโล้อ่าซ่า 2) โลเมีย้อ่าซ่า 3) ผาหม้อ้อ่าซ่า 4) หนาค้อ้อ่าซ่า 5) เปี้ย้อ่าซ่า 6) อาเค้อ้อ่าซ่า 7) อ้อจ้อ้อ่าซ่า และ 8) อุฟ้อ้อ่าซ่า แต่กลุ่มที่มีความโดดเด่น เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมีจำนวนมาก คือ อุโล้อ่าซ่า โลเมีย้อ่าซ่า และผาหม้อ้อ่าซ่า กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม มีชุดประจำเผ่าที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสร้างลวดลายโดยการปัก เช่นเดียวกับชนเผ่าอ้าวเมียนและชนเผ่าม้ง แต่ลวดลายอาจยังไม่มีรายละเอียดประณีตเทียบเท่ากับชนเผ่าอ้าวเมียนและชนเผ่าม้งมากนัก นอกจากนี้อาจใช้วิธีการเย็บปะติดเล็กน้อย รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าอาข่ามักอยู่ในรูปแบบของ เสื้อ หมวก ผ้าพันน่อง ถุงย่าม โดยเฉพาะหมวกนั้นมีความโดดเด่นที่สามารถใช้ป็นสิ่งจำแนกเพศหญิงและชายได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ชุดประจำเผ่านิยมประดับด้วยเครื่องประดับเงินรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่านี้ ชนเผ่าอาข่าจะสวมชุดประจำเผ่าเต็มรูปแบบในงานหรือพิธีกรรมสำคัญ ส่วนในชีวิตประจำวันจะไม่สวมเต็มรูปแบบ

งานปักผ้าเป็นสิ่งที่ผู้หญิงอาข่าทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่เด็ก โดยผู้เป็นแม่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ให้ ลวดลายปักผ้าชนเผ่าอาข่าบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตมนุษย์และธรรมชาติ และคงสืบทอดลวดลายการปักลงบนผืนผ้าอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ผู้ชายอาข่าจะสวมเสื้อแขนยาวหรือเสื้อกั๊กสีดำ ปักลวดลายเล็กน้อยตามขอบชายเสื้อ สวมกางเกงสีดำ สะพายถุงย่าม ในสมัยอดีตมีการโพกผ้าพันศีรษะสีดำ ปัจจุบันอาจพบเห็นไม่บ่อยนัก ลวดลายผ้าของชนเผ่าอาข่ามีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและรับรู้ ดังตัวอย่างภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าอาข่า

6. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าลีซู (Lizu)

ชนเผ่าลีซูมีถิ่นกำเนิดทางตอนเหนือของประเทศทิเบต ต้นน้ำสาละวินตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า ต้นน้ำโขงและในเขตมณฑลยูนนานทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ชนเผ่าลีซูเป็นชนเผ่าที่มีชุดแต่งกายประจำเผ่าที่มีสีสันสดใสหลากหลาย ในอดีตหญิงชาวลีซูจะใช้ผ้าฝ้ายในการทำชุดประจำเผ่า และเรียนรู้วิธีการสร้างสรรค์ความสวยงามให้กับเสื้อผ้าของตนเองด้วยวิธีการเย็บผ้าปะติด ที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้เป็นมารดา ตั้งแต่วัยเด็ก การเย็บผ้าปะติดของชนเผ่าลีซูใช้เทคนิคการตัดผ้าที่มีสีสันสดใสเป็นชิ้นขนาดเล็กรูปสามเหลี่ยมเรียกว่า “ลายเขี้ยวหมา” แล้วนำมาเย็บติดกันขึ้นเป็นลวดลายต่าง ๆ เป็นแถบ “เรียกว่าผ้าแถบ” (Interview Jua Me Li-Ja and Amima Saejoo Lizu Hilltribe, 25th May

2019) ลายนี้หากมีขนาดเล็กก็ยิ่งเพิ่มความยากในการทำ เมื่อเสร็จแล้วจึงนำไปประดับตกแต่งชุดประจำเผ่า บริเวณรอบคอเสื้อ แขนเสื้อ หรือเข็มขัด แต่ในปัจจุบัน เราอาจไม่พบเห็นการนำผ้าที่เย็บปะติดไปตัดเย็บเป็นชุด ประจำเผ่า เนื่องด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น ระยะเวลา การทำ ความยากในการประกอบ แต่ได้เปลี่ยนมาใช้ผ้ายัด สีต่าง ๆ ที่หาซื้อได้ในเมืองมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าทดแทน ผ้าฝ้ายแบบเดิม เนื่องจากอาจมีราคาถูก ตัดเย็บได้รวดเร็ว และง่ายกว่า

ผู้หญิงชาวลีซูยังมีความสามารถในการเย็บผ้า เป็นเส้นขนาดเล็ก เพื่อนำมามัดรวมกัน ตัดปลายแต่ละเส้น ด้วยด้ายไหมพรมทางกลมเป็นกระจุด หลากสีสวยงาม ที่เรียกว่า “เชือกลีซู” หรือ “หางลีซู” ซึ่งใช้เป็นสิ่งแสดง อัตลักษณ์ประกอบชุดการแต่งกายประจำเผ่าที่โดดเด่น โดยผู้หญิงชาวลีซูจะนำหางลีซุนับร้อยเส้นไปห้อย ประดับไว้ที่เอวบริเวณด้านหลังของกางเกง ส่วนผู้ชาย จะนำหางลีซูมาห้อยเอวติดไว้ด้านหน้าของกางเกง เชือกลีซุนับเป็นจุดเด่นที่แสดงความเป็นตัวตนของชนเผ่า ลีซูได้อย่างเด่นชัด สำหรับรูปแบบและลวดลายของผ้า ชนเผ่าลีซูมักอยู่ในรูปแบบของ เสื้อ กางเกง ถุงย่าม และหมวก โดยเฉพาะหมวกของชนเผ่า นั้นเป็นรูปวงกลม หน้าตัดแบน ที่ตกแต่งด้วยลูกปัด พู่ไหมพรมสีต่าง ๆ ห้อยระย้าลงมาอย่างสวยงาม สำหรับลวดลายบนผืนผ้า นั้นมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันเพื่อให้่ายต่อการจดจำ การเย็บผ้า ปะติดเป็นลวดลายนั้น จะวางแผนเลือกลักษณะลวดลาย ที่จะจัดวางก่อน แล้วเลือกสีที่จะจัดวางบนผืนผ้าทั้งหมด ก่อน จากนั้นจึงใช้กรรไกรตัดผ้าออกเป็นชิ้นเล็ก เพื่อ นำไปเย็บปะติดเป็นลวดลายตามต้องการ ดังตัวอย่าง ภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าลีซู

7. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าดาราอั้งหรือ ปะหล่อง (Dara-ang/Palong) ชนเผ่าดาราอั้งมีชื่อเรียก อีกชื่อหนึ่งว่า “ปะหล่อง” และมักเรียกตนเองว่า “ดาอั้ง” (Da - ang) Inter Mountain People’s Education and Culture in Thailand Association. (2019, p.1) ระบุว่า ชนเผ่าดาราอั้งมีถิ่นกำเนิดบนดอยสูงที่เมืองไทคอง เมืองลูซี ฉินกาง อยู่ในเขตปกครองตนเองยูนนาน (มณฑลยูนนานสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน) และ กระจายกระจายรวมกันอาศัยอยู่กับชนเผ่าอื่นในเขต ปกครองตนเองยูนนาน และได้อพยพย้ายถิ่นมาอาศัย กระจายอยู่หลายแห่งในประเทศพม่า เนื่องจาก ลี้ภัย สงครามกับชาวพื้นเมืองเดิม ดาราอั้ง (ปะหล่อง) เป็น ชนเผ่าที่ เรียกตัวเองว่า “ดาอั้ง” (Da - ang, Ra-ang, Ta-ang) คำว่า “ปะหล่อง” เป็นภาษาไทยใหญ่ซึ่งใช้เรียกชน กลุ่มนี้ การแต่งกายของชนเผ่าดาราอั้งนั้นมีความโดดเด่นอีกชนเผ่าหนึ่ง สีเส้นและลวดลายการแต่งจะเน้นอยู่ 3 สีเป็นหลัก ประกอบด้วย 1) สีแดง หมายถึงหรือแทน สัญลักษณ์พระอาทิตย์และมังกร 2) สีขาว หมายถึง

หรือแทนสัญลักษณ์นางพญานาคและความบริสุทธิ์ 3) สีดำ หมายถึงหรือแทนสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง และการตัดขาดจากสรวงสวรรค์ รูปแบบและลวดลายของชนเผ่าดาราอั้งมักอยู่ในรูปแบบของเสื้อ ผ้าซิ่น ผ้าคลุมศีรษะ และถุงย่าม การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของผู้หญิงดาราอั้งจะแสดงความเป็นตัวตนของชนเผ่าได้เด่นชัดที่สุด ผ้าของชนเผ่าดาราอั้งเป็นผ้าสีสดหลากสี มีผิวลื่นมันเล็กน้อย นอกจากการใช้สีหลัก 3 สี ดังที่กล่าวมาแล้ว อาจมีสีเขียว สีเหลือง สีน้ำเงิน สีน้ำตาล และสีฟ้า อีกด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับความพึงพอใจส่วนบุคคล ถึงแม้ต่างสีกัน แต่รูปแบบชุดประจำเผ่ายังคงมีความคล้ายกัน ชนเผ่าอาจไม่มีความโดดเด่นเรื่องการทอและปักผ้าเหมือนชนเผ่าอื่น อาจมีการทอผ้าบ้างในบางหมู่บ้าน แต่ก็ยังมีจำนวนน้อย ยังไม่เป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลายมากนัก แต่ทั้งนี้สีของชุดประจำเผ่าเป็นสีสดใสหลากสี ผสมกับพื้นผิวที่ลื่นมัน และมีกระดุมเงิน พู่ไหมพรมสีต่าง ๆ ประดับตกแต่งเพิ่มเติมทำให้ชุดประจำเผ่าดาราอั้งเกิดความสวยงามและเป็นจุดเด่นอีกรูปแบบหนึ่ง การสวมใส่ชุดประจำชนเผ่าดาราอั้งในชีวิตประจำวันและในงานสำคัญ พิธีกรรมต่าง ๆ จะสวมใส่เหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่งานสำคัญหรือพิธีกรรมต่าง ๆ จะสวมเครื่องประดับเงินประกอบให้สวยงามมากขึ้น ดังตัวอย่างภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าดาราอั้ง

8.รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าคะฉิ่น (Kachins) ชนเผ่าคะฉิ่นมีถิ่นกำเนิดในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน แล้วอพยพเข้ามาสู่ประเทศพม่าและไทย โดยที่ประเทศพมามีชนเผ่าคะฉิ่นอาศัยอยู่บางส่วนในรัฐคะฉิ่น ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือสุดของประเทศพม่า ส่วนในประเทศไทยนั้นมีหมู่บ้านชนเผ่าคะฉิ่นอยู่เพียงหมู่บ้านเดียว คือบ้านใหม่สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บางส่วนอพยพมาพร้อมกับชนเผ่าลีซูและลาหู่ คะฉิ่น เรียกตนเองว่า “จิงปอ” หรือ “จิงเผาะ” การแต่งกายของชนเผ่าคะฉิ่น จะเหมือนกันทุกวัย โดยไม่มีความแตกต่าง รูปแบบและลวดลายของชนเผ่าคะฉิ่นมักอยู่ในรูปแบบของเสื้อ หมวก กระโปรง ผ้าพันช่อง และถุงย่าม เน้นสีโทนแดง เหลือง และดำ ผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์ของการแต่งกายประจำเผ่าที่เด่นชัดที่สุด ผู้หญิงสวมชุดประจำชนเผ่าโดยสวมเสื้อแขนยาวสีดำ กระโปรงสีน้ำตาลแดง ทอด้วยลวดลายสีเหลือง การแต่งกายที่นับเป็นจุดเด่นคือการนำเครื่องประดับเงินรูปครึ่งวงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 3 นิ้ว รวมถึงพวงระย้าเงินมาประดับตกแต่งบนเสื้อทั้งด้านหน้าและด้านหลัง จำนวนหลายชิ้น มองดูคล้ายเสื้อเกราะของนักรบโบราณ ในชีวิตประจำวันชนเผ่าคะฉิ่นจะไม่สวมใส่เสื้อผ้าเต็มรูปแบบ แต่จะสวมใส่เฉพาะในงานหรือพิธีสำคัญของชนเผ่าเท่านั้น (Interview Anuchat Lapa Kachin Hilltribe, 3rd April 2019) ดังตัวอย่างภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าคะฉิ่น
ที่มา: (Chinalai Tribal Antiques, 2019)

9. รูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าลัวะหรือ ละเวอะ (Lua) ชนเผ่าลัวะเป็นชนกลุ่มดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาจักรล้านนามาก่อนการตั้งเมืองเชียงใหม่ อาณาจักรลัวะ ถึงกาลล่มสลายประมาณปี พ.ศ. 1200 ในสมัยของขุนหลวงวิลังคะ ผู้นำคนสุดท้ายของชาวลัวะ ปัจจุบันในล้านนาพบลัวะ ในจังหวัดเชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านลัวะที่ยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิมและเป็นหมู่บ้านใหญ่อยู่ที่หมู่บ้านละอูบ และหมู่บ้านดง อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ชายลัวะแต่งกายในชีวิตประจำวันด้วยเสื้อยืด เสื้อเชิ้ต กางเกงขายาวแบบคนพื้นราบทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะพาย้อมเป็นประจำ ส่วนผู้หญิงลัวะแต่งกายในชีวิตประจำวันด้วยเสื้อขาว แขนสั้น ก้นด้วยผ้าสี สีสันของผ้านุ่งเป็นสีดำมีลายคั่นเป็นแถบในแนวนอน ลายนี้ได้จากการมัดลายขนาดต่าง ๆ ที่เชิงผ้านุ่งเป็นแถบใหญ่ ซึ่งมักเป็นสีแดงหรือสีชมพู เหลือบด้วยสีเหลือง ลายมัดนั้นเป็นสีน้ำเงินเข้มขาวมี “ปอเต๊ะ” (ผ้าพันแขน) และ “ปอซวง” (ผ้าพันแข้ง) เพื่อป้องกันความหนาวเย็น หากอากาศร้อนจะถอดผ้าพันแขน และผ้าพันแข้งเก็บไว้ นอกจากนี้ยังมีเครื่องประดับเงิน ตกแต่งให้สวยงาม แต่หากมีพิธีกรรมสำคัญผู้หญิงลัวะจะแต่งกายด้วยเสื้อและผ้านุ่งสีดำ มีลวดลายหลากสี ผู้หญิงลัวะไ้วมยวทำเป็นมวยประดับด้วยปิ่นหรือขนเม่น และปล่อยปลายยาว ส่วนหญิงสูงอายุนิยมมวยผมต่ำ แต่ไม่ถึงปลายแบบหญิงสาว ผู้หญิงชนเผ่าลัวะมีความสามารถในการทอผ้าฝ้ายด้วยกี่เอวโดยใช้ฝ้ายที่ปลูกขึ้นเองเพื่อใช้สวมใส่และตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าอื่น ๆ รูปแบบผ้าของชนเผ่าลัวะมักอยู่ในรูปแบบของเสื้อ ผ้านุ่ง ผ้าพันแขน กุญแจ และผ้าพันแขน ชนเผ่าลัวะอาจไม่มีผ้ารูปแบบและลวดลายโดดเด่น สวยงาม

เหมือนชนเผ่าอื่น แต่ทั้งนี้ผ้าของชนเผ่าลัวะยังคงเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า ดังตัวอย่างภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ตัวอย่างรูปแบบและลวดลายผ้าของชนเผ่าลัวะหรือ ละเวอะ

การวิเคราะห์วัสดุ รูปแบบ ลวดลาย สี ประโยชน์ใช้สอย และการผลิต ผ้าของชนเผ่าในล้านนา

ผ้าถือเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่สำคัญของชนเผ่าในล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผ้ายังเป็นอัตลักษณ์ที่สามารถแสดงความเป็นตัวตนของชนเผ่าได้อย่างเด่นชัด นอกเหนือจากอัตลักษณ์รูปแบบอื่น ๆ เพราะผ้าที่นำมาผลิตเป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น เสื้อ กางเกง หรือสิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ นั้น เป็นรูปแบบเฉพาะที่ต่างจากผ้าของคนเมืองโดยทั่วไป อีกประการหนึ่งผ้ามีความสำคัญในฐานะหนึ่งในปัจจัย 4 ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั่วไป ผู้เขียนจึงได้สรุปลักษณะร่วมของผ้าแต่ละชนเผ่าแล้วนำมาวิเคราะห์วัสดุ รูปแบบ ลวดลาย สี ประโยชน์ใช้สอย การผลิต ความสวยงามและคุณค่าของผ้าของชนเผ่าในล้านนา ในเชิงของการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องข้อพิจารณาในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ของ Udomsak Sareebutar (2006,

pp. 10-12) ที่กล่าวว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องพิจารณาถึงเรื่อง วัสดุ รูปแบบ ลวดลาย สี ประโยชน์ใช้สอย และการผลิต ดังตารางต่อไปนี้คือ

ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผ้า		วิเคราะห์ในเชิงออกแบบ
วัสดุ	1. ผ้าฝ้าย	1. เป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงคุณสมบัติของวัสดุในการรับเหี่ยวระบายนอากาศและความร้อน เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะวิถีชีวิตของชนเผ่า หรือเป็นการคำนึงถึงวัสดุที่เหมาะสมและเห็นคุณค่าของวัสดุในการทำชิ้นงานผลิตภัณฑ์
	2. ผ้ายืด	2. เป็นการออกแบบโดยการปรับเปลี่ยนวัสดุให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป
รูปแบบ	1. ทรงหลวม	1. เป็นการออกแบบให้มีขนาดสัดส่วนเหมาะสมกับร่างกายโดยคำนึงถึงสรีรวิทยา (Ergonomics)
	2. มีความรัดกุมมิดชิด	2. เป็นการออกแบบให้ป้องกันความร้อน ความหนาวเย็น จากสภาพ แดด ลม และสภาพอากาศ
	3. มีความหลากหลาย	3. เป็นการออกแบบให้มีความเข้าชุดหรือสัมพันธ์กันโดยรวม หรือทำให้เกิดเอกภาพ (Unity) ของรูปแบบ
ลวดลาย	1. ลวดลายเรขาคณิต	1. เป็นการออกแบบโดยใช้รูปร่างพื้นฐานที่สามารถจัดองค์ประกอบของลวดลายให้ลงตัวที่สุด ให้ความรู้สึกถึงความเป็นตัวตน ความศรัทธา หรือแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ แรงบันดาลใจจากสิ่งรอบตัว และความเชื่อ
	2. ลวดลายอิสระ	2. เป็นการออกแบบโดยใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ที่มากขึ้น
	3. การจัดแบบลายเดี่ยว แถบ และพื้น	3. เป็นความคิดสร้างสรรค์ในการกำหนดแม่ลาย การออกแบบลวดลาย การจัดองค์ประกอบของลวดลายสัมพันธ์กันตลอดทั้งผืน
ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผ้า		วิเคราะห์ในเชิงออกแบบ

สี	สีแดง สีฟ้า สีเขียว สีชมพู สีส้ม สีน้ำเงิน สีเหลือง บนสีพื้น เทียนสีเดียว หรือเป็นสีฉูดฉาด	1. เป็นการออกแบบตกแต่งพื้นผ้าให้สวยงามโดยเป็นสีโทนร้อนและโทนเย็นที่นำมาจัดวางรวมกัน 2. เป็นการออกแบบโดยใช้สีที่ตัดกันอย่างรุนแรง (Contrast) สีสว่างท่ามกลางสีเข้ม (Intensity) และสีเอกรงค์ (Monochrome)
ประโยชน์ใช้สอย	1. ใช้ในชีวิตประจำวัน 2. ใช้ในงานสำคัญหรือพิธีกรรมต่างๆ	1. เป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม (Form Follow Function) 2. เป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงความสวยงามมากกว่าประโยชน์ใช้สอย (Function Follow Form) และสื่อให้เห็นความเป็นตัวตนของชนเผ่าให้เด่นชัด

Reference

- Chinalai Tribal Antiques. (2019). Textile and traditional. Retrieved from <http://www.chinalai.net/burm>
- Inter Mountain People s Education and Culture in Thailand Association. (2019). *10 Hill Tribes*. Retrieved from <https://impect.or.th>
- Office of the Royal Society. (2007). *Knowing Thai Language*. Retrieved from <http://www.royin.go.th/?knowledges>
- Office of the Royal Society. (2011). *Dictionary Royal Academy Edition 2554 B.E.* Bangkok, Thailand: Siri wattana Interprint.
- Sattayavinij, T. (2013). Right of the people at the country edge for living land: Case study of Hmong Paklang Community at Chiang Klang District, Nan Province. *Eastern Economic Journal Burapha University*, 2(1), 99-129.
- Sareebutar, U.(2006). *industrial product of technology*. Bangkok, Thailand: O.S. Printing House.
- The Support Art and Crafts International Centre of Thailand. (2014). *Identity and Art on Hill tribe's Garment Pattern*. Bangkok, Thailand: Siam Color Print.